

До ключових компетенцій відносять такі типи організаційних компетенцій: щодо діяльності – діяльність орієнтована на процес, діяльність орієнтована на ринок, діяльність орієнтована на клієнта; щодо персоналу – інноваційність персоналу, націленість на зміни, постійне вдосконалення, стратегічне мислення.

Критеріями визначення ключових компетенцій є такі:

- внесок у результати діяльності підприємства, видимий для споживачів;
- ключові та неключові користі для клієнта вищі порівняно з конкурентами;
- конкурентна унікальність, неповторність, трудність для копіювання та наслідування;
- можливість відкриття доступу до багатьох ринків чи сегментів ринку;
- створення можливостей для формування інновацій.

Ті структури, які перманентно інвестують у формування організаційних компетенцій та актуалізують ключові компетенції, здатні творити нові стратегічні альтернативи.

Для досягнення та підтримки конкурентних переваг важливим є творення нових знань, розуміння досвіду та використання його результатів, що передбачає використання ключових компетенцій, як елементів інтелектуального капіталу підприємства.

Література

1. **Knowledge management** – функциональная задача или новая парадигма управления? <http://www.kmtec.ru/publications/library/authors>.

2. **Р. Вундерер., П. Дик.** Ключевая роль социальной компании в концепции со предпринимательства// проблемы теории и практики управления. – 2003, № 5.

3. **К.Д. Экк.** Знание как новая парадигма управления// Проблемы теории и практики управления № 5/ 2003. – С. 51-59.

4. **М. Мариничева.** Управление знаниями" этапы внедрения// Ведомости. – 2002. – N.

5. **Брукинг Э.** Интеллектуальный капитал/ Пер. с англ. под ред. Л.Н. Ковалик. – СПб: Питер, 2001.

УДК 630*905.2

*Викл. Н.С. Дворяшина, канд. екон. наук –
Європейський університет, Київ*

РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Розглядаються питання переходу лісового господарства до ринкових форм господарювання, впровадження запропонованих економічних механізмів у господарську діяльність.

Ключові слова: еколого-економічна оцінка, лісовирощування, попенна плата, лісотаксовий пояс.

Teacher N.S. Dvoryashyna – European university, Kyiv

The reforming of economic mechanism of forestry

The problem of forest transition to the market economy, and economic activity application of the elaborated economic mechanisms are discussed in the article.

Keywords: ecological and economical assessment, forest plantations, stump payment, zone of forest taxation.

Актуальною проблемою на сьогодні, є реформування лісового господарства та перехід державного сектора на ринкові засади, виникає доцільність створення ринку лісових ресурсів, як діючого механізму, який у подальшому буде регулювати та встановлювати об'єктивні ціни на лісопродукцію і стимулювати лісогосподарське виробництво. Актуальність переходу лісового господарства до системи ринкових відносин ускладнюється, з одного боку, відсутністю реальної еколого-економічної оцінки лісових ресурсів, а з іншого – відсутністю приватного сектора, здатного створити конкуренцію державному. На сьогодні ціни на продукти і корисні природні властивості лісу є значно занижені, що стримує темпи розвитку лісогосподарського виробництва та перехід галузі на нові форми господарювання.

Так, відомо гостра проблема недосконалості фінансових механізмів регулювання діяльності лісового господарства що призводить до безконтрольності, хабарництва, корупції та, як наслідок, до зростання обсягів тіньового капіталу. Крім того, доцільно зазначити, що ліси Карпат, постановою КМУ [1, с.55,2, с.261] віднесені до другого лісотаксового поясу, тобто ціни тут на ліс на пні нижчі, ніж по всій Україні, при вищій якості деревини. Гірський рельєф дає змогу використовувати коефіцієнт зниження вартості 1,5.

Таким чином високосортна ділова деревина ялиці, смереки та бука в гірських районах Карпат коштує 3-5 грн./м³ на пні, ще 20-30 грн./м³ коштує її заготівля та транспортування, тоді як ринкова ціна деревини в Україні становить у середньому понад 200-250 грн./м³, в Європі 1000-1300 грн./м³. Іншим проблемним питанням постає недосконалість законодавства та системи ціноутворення (оцінки лісових ресурсів) призводить до того, що лісові господарства, які протягом 80-100 років вирощують високоякісну деревину, фактично отримують мізерні кошти та залишаються збитковими, тоді коли зовсім сторонні люди отримують високі прибутки (150-200 грн./м³), не беручи при цьому ніякої участі у вирощуванні лісу, а просто привласнюючи плоди чужої праці.

Виходячи з наведеного, на сьогодні лісове господарство добровільно віддає власний прибуток у руки приватним лісозаготівельникам. Різниця між попенною платою 12-16 грн./м³ і ринковою ціною 200-250 грн./м³ становить 190-230 грн., які не доотримує лісове господарство з 1 м³ деревини [2, с.95].

Така велика різниця між таксовою та ринковою ціною пояснюється тим, що попит на деревину постійно зростає, ціни на матеріали-замінники деревини досить високі, а в деяких випадках їй немає заміни. Тому ринкова ціна на деревину в перспективі буде зростати. Через те, що в таксову ціну закладені лише затрати на вирощування лісу (які в загальному балансі становлять біля 5 %), сума необхідних нагромаджень для розширеного відновлення лісових ресурсів та сума диференційного доходу, то відповідно таксова ціна деревини на пні становить лише 2-7 % ринкової ціни.

Протягом 70-х років лісові ресурси виступали як "дарове благо" природи, ціна на них була чисто символічною, що і обумовлювало їх нераціональне використання. На зрубках залишалася невикористаною тонкомірною деревина, а інші ресурси деревного походження (кора, гілля, сучки, корені) просто спалювалися або перегнивали на лісосіці. Побічні продукти лісу (гри-

би, ягоди, лікарська та технічна сировина) заготовлялися населенням (25-30 %), промислові заготівлі лісгоспами мали незначні обсяги – 17-20 % від доступних для використання ресурсів. Лісові ресурси сприймалися як швидко відновлювані і розумілися як практично не вичерпні, в основу їх оцінки був покладений затратний підхід. Про недосконалість затратного підходу, який лежить в основі такс, для оцінки лісових ресурсів говорять сучасні економісти та доказують необхідність і доцільність оцінювати лісові ресурси на основі рентного підходу [4-7]. У розвиток цього питання ми пропонуємо оцінювати лісові ресурси за допомогою еколого-економічної оцінки. Еколого-економічний підхід до оцінки лісових ресурсів – це системний підхід, який оцінює в комплексі всю сукупність ресурсів, а також враховує екологічний та динамічний стан оцінюваної системи.

Еколого-економічна оцінка – це вартісне вираження сукупності кількісних і якісних показників компонентів лісової системи на основі попиту на них, регіональної диференціації та динамічності абсолютних оцінок у часі. В основі ринкової ціни на лісопродукцію має бути еколого-економічна оцінка лісових ресурсів як важіль на якому відбуватиметься змінювання ціни на основі попиту та пропозиції.

Також доцільно зазначити, що реформування лісового господарства неможливе без створення ринку лісопродукції, і через що і створення ринку неможливе без визначення продукції лісгосподарського виробництва, яка буде на ньому представлена.

Виходячи з того, що основним прибутком лісових господарств є поплатна плата, тобто таксова вартість лісу на кореню, доля якої в доході становить 90-92 %, то головним продуктом у лісовому господарстві є лісове угіддя (лісовий біоценоз) – специфічна частина приземного шару атмосфери, зайнята лісовою рослинністю, яка максимально використовує природний потенціал умов місцезростання та продукує відповідні несиловинні корисності [3, с.97]. Але тут одразу виникає невідповідність. Чому лісгоспи, продаючи за поплатну плату лісове угіддя, тобто ліс на корені, плату отримують лише за деревину? Чому не відображено в ціні вартість інших компонентів, хоч вчені признали, що вартість деревини становить лише 25 % від загальної вартості лісового угіддя? Таким чином, насамперед, потрібно визначитися з тим, що є продуктом у лісовому господарстві – лісове угіддя чи деревина [8, с.390].

Необхідно зазначити, що формування приватного сектора у лісовому господарстві лише починається і ускладнюються рядом обмежень (низькою ефективністю вкладення коштів, через довготривалий період лісовирощування; недосконалістю законодавчої бази; важливим значенням лісу як екологічної домінанти; загалом негативним ставленням населення до приватної власності на ліси та інше), то конкуренція державному сектору може бути створена лише в перспективі, десь через 40-60 років. На сучасному етапі єдиним вірним рішенням є створення діючого ринку на лісопродукцію, який дасть змогу розвиватися "здоровій" конкуренції між державними лісгосподарськими підприємствами. Тоді кожний лісгосп буде представлено на ринку своєю продукцією.

Якщо головним продуктом у лісовому господарстві буде визнано не деревину, а лісове угіддя, то лісгоспи будуть створювати ліс, доглядати його, а у віці рубки головного користування, за договором купівлі-продажу віддавати приватним лісозаготівельникам. Тут є декілька питань, які потребують детального розгляду. Лісове угіддя має бути піддане комплексній еколого-економічній оцінці, із врахуванням кількісної і якісної характеристики всіх компонентів біоценозу виходячи з ринкової ціни лісових ресурсів. Лісове угіддя повинно продаватися з торгів за еколого-економічною оцінкою, а самі торги мають йти не з підвищенням ціни, а з її зниженням. Само собою зрозуміло, що еколого-економічна оцінка лісового угіддя буде дуже високою, приблизно в 3-4 рази перевищувати вартість деревини. Відповідно торги будуть проходити з зниженням еколого-економічної оцінки лісового угіддя. Та ціна, за якою буде продана лісова ділянка, буде називатися попенною платою. Межі, в яких знаходиться попенна плата, лежать вище вартості деревини, але нижче еколого-економічної оцінки лісової ділянки. Фактично торг буде відбуватися не за деревину (вартість її є базова і ціна нижче опуститися не може), а за можливість як найдорожче продати несировинні функції лісу, тому торги і будуть йти з зниженням еколого-економічної оцінки [3, с.99].

Визначення деревини головною продукцією у лісовому господарстві не виключає можливості визнання і лісового угіддя в цій же якості лісгосподарського виробництва і навпаки. Ці обидва види продукції не виключають один одного, а, навпаки, взаємно доповнюють. Частина лісгоспів буде представлена на ринку деревиною (там де це вигідно), а частина лісовими угіддями. Головне, щоб і в першій і в другій продукції були відображені реальна вартість деревини та несировинні функції лісових насаджень. Питання полягає не в тому, що визначати продуктом лісового господарства – деревину чи лісове угіддя, а в тому, щоб створити діючий ринок на лісову продукцію і щоб вона отримала реальну ринкову ціну. За таких умов лісові ресурси стануть повноцінним товаром, що і сприятиме раціональному їх використанню та відтворенню.

Також актуальним питанням є створення ринку лісопродукції і зміна морально застарілого розподілу ліміту лісосічного фонду, який був прийнятий для планової економіки і зовсім втратив свою функціональну здатність при переході до ринкової економіки. На сьогодні обласні державні адміністрації, за погодженням з обласними державними органами лісового господарства та охорони навколишнього природного середовища, не пізніше 15 грудня поточного року розподіляють між лісозаготівельниками ліміти лісосічного фонду і ліміти заготівлі живиці, які визначаються КМУ [9, с.652].

На практиці лісосічним фондом фактично одноосібне розпоряджається облдержадміністрація. Директори лісгосподарських підприємств не мають впливу у повній мірі, хоч є безпосередніми керівниками основної господарсько-виробничої одиниці – лісгоспу. Лісосічний фонд часто розподіляється не за професійною кваліфікацією лісозаготівельників, володінням і використанням ними природозберігаючих технологій, а за іншими суб'єктивними даними. Із створенням ринку на лісопродукцію потреба в розподілі лі-

сосічного фонду відпаде, оскільки вже він буде регулювати, цей процес, а лісгоспи керуватимуться в своїй господарській діяльності лімітом лісосічного фонду, затвердженим КМУ [3, с.99]

Крім того доцільно зазначити, що перехід лісового господарства на засади ринкової економіки не можна здійснити без реформування механізму розподілу платежів за спеціальне використання лісових ресурсів. Згідно з постановою КМУ від 6 липня 1998 року № 1012 [10, с.92-94] та інструкції про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду від 15 жовтня 1999 року [11, с.131] із змінами та доповненнями від 23 січня 2002 року [12, с.229-230], збори за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення перераховуються платниками в розмірі 100 % до державного бюджету за місцем адміністративного розташування ділянок лісового фонду; збори за спеціальне використання лісових ресурсів місцевого значення та користування земельними ділянками лісового фонду для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт – перераховуються платниками в розмірі 100 % до бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів за місцем адміністративного розташування ділянок лісового фонду. Такий розподіл платежів і спричинив зростання обсягів заготівлі деревини рубками, пов'язаними з веденням лісового господарства. У 1998 році кількість заготовленої деревини цими рубками складала 51,3 %, у 2000-53,5 % від загальної кількості заготовленої деревини. Пояснюється це тим, що платежі від рубань проміжного користування залишаються у місцевому бюджеті і їх проходження важко проконтролювати. Лісгоспи не зацікавлені в тому, щоб здійснювати заготівлю при рубаннях головного користування, оскільки 100 % прибутку за неї йде у державний бюджет, а на місці не залишається нічого [3, с.100].

Таким чином, з огляду на вищенаведене можна зазначити, що наявна ситуація з таким розподілом платежів і породила фінансову кризу, довівши лісгоспи до межі банкрутства. Крім цього, такий розподіл платежів породив і лісівничо-екологічну кризу, спричинивши надмірні санітарні та прохідні рубання, через які запас деревини у стиглих лісах значно нижчий, ніж у пристигаючих. Це пояснюється тим, що з насаджень під час проміжних рубань вибираються кращі екземпляри дерев, з яких можна вирізати ділові сортименти. Така практика призводить до від'ємної селекції деревних порід, зменшення і погіршення якості генофонду лісів, до значного недобору деревини у віці рубки, а також до зниження класу товарності. При створенні діючого ринку на лісопродукцію лісові господарства в умовах жорсткої конкуренції будуть самі зацікавлені у вирощуванні більшої кількості високо товарної деревини та у раціональному її використанні, тому що це буде приносити їм прибутки. Матеріальна зацікавленість служитиме також стимулом для комплексного ведення лісового господарства.

Як висновок, необхідно вказати, що реформування зазначених економічних механізмів господарської діяльності лісового господарства спричи-

нить зміну системи оплати праці, та дасть змогу перейти від оплати праці за вартістю робочої сили до оплати за праці, що матеріально стимулюватиме робітника до підвищення продуктивності та впровадження нових форм організації праці. Робітник стане невіддільним від привласнення продукту своєї праці, що є могутнім стимулом для подальшого розширення виробництва.

Таким чином, підсумовуючи наведене доцільно зазначити, що перехід лісового господарства до ринкових форм господарювання, впровадження вище запропонованих економічних механізмів в господарську діяльність зупинять кризу, створять умови для подолання збитковості лісових підприємств, зміцнення їх фінансового становища, що дасть змогу галузі розв'язати питання самофінансування.

Література

1. **Постанова** Кабінету Міністрів України "Про затвердження такс на деревину лісових порід, що відпускаються на пні, і живицю" від 20 січня 1997 року № 44// Офіційний вісник України. – 1997, № 4. – С. 54-62.
2. **Постанова** Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до постанови КМУ від 20 січня 1997 р. № 44 від 19 травня 1999 року № 853// Офіційний вісник України. – 1999, № 20. – С. 261.
3. **Лицур І.М.** Теоретико методологічні основи еколого-економічної безпеки (на прикладі лісових ресурсів Карпат): Монографія. – К.: Наук. світ, 2004. – 139 с.
4. **Позивайло Ю.М.** Актуальні проблеми економічної оцінки лісових земель//Лісове госп-во, лісова, паперова і д/о пром-сть. – 2002, № 2. – С. 12-13.
5. **Сынякевич И.М., Туныця Ю.Ю.** Стимулирование эколого-экономической эффективности лесопользования. – Львов: Выща школа, 1985. – 175 с.
6. **Сынякевич И.М.** Економіка природокористування: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 156 с.
7. **Судачков Я.В.** Экономическое значение запаса лесных насаждений// Эколого-экономические особенности использования и воспроизводства лесных ресурсов: Сб. ст. – Красноярск: ИЛИД, 1983. – С. 4-13.
8. **Сынякевич И.М.** Економіка лісокористування. навчальний підручник. – Львів, 2000. – 396 с.
9. **Інструкція** про встановлення лімітів на використання природних ресурсів державного значення: Затв. Мінприроди України від 31.03.93, № 26// Екологія і закон. Екологічне законодавство України. – Кн.1.– К.: Юрінком Інтер, 1997. – С. 651-653.
10. **Постанова** Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку справлення збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду" від 4 липня 1998 року № 1012// Офіційний вісник України. – 1998, № 27. – С. 92-94.
11. **Наказ** державного комітету лісового господарства України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Державної податкової адміністрації України "Про затвердження інструкції про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду" від 15 жовтня 1999 року № 91/241/129/236/565//Офіційний вісник України. – 1999, № 46. – С. 131-149.
12. **Наказ** державного комітету лісового господарства України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Державної податкової адміністрації України "Про внесення змін і доповнень до інструкції про механізм справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду" від 23 січня 2002 року № 11/27/48/21/38//Офіційний вісник України. – 2002, № 7. – С. 229-233.